

اولین مقتول ما

۶ مرداد ۱۳۹۳ ساعت ۱۶:۲۱

سیدمحمدرضا میرزاده عشقی فرزند حاج سیدابوالقاسم کردستانی در ۱۲۷۳ شمسی در همدان به دنیا آمد. سال‌های کودکی را در مکتب‌خانه گذراند و از ۷ سالگی در مدارس الفت و آلیانس به تحصیل فرانسه و فارسی اشتغال داشت و پیش از آن که گواهینامه دریافت کند به تجارت‌خانه یک فرانسوی مراجعه و به شغل مترجمی پرداخت و در اندک مدتی به این زبان تسلط یافت.

در ۱۵ سالگی به اصفهان رفت و سپس برای اتمام تحصیلات به تهران آمد. بیش از ۳ ماه نگذشته بود که به همدان بازگشت و ۴ ماه بعد به اصرار پدر، برای ادامه تحصیل عازم تهران شد. ۱

در سال ۱۲۸۸ هنگامی که مشروطه‌خواهان به تهران آمده بودند، از همدان به تهران آمد و به اوضاع نابسامان پایتخت واقف شد و سپس به همدان مراجعت نمود و سال ۱۲۹۴ روزنامه «نامه عشقی» را در زادگاهش انتشار داد. ۲

با آغاز جنگ جهانی اول، گرایش عشقی به طرفداری از عثمانی بود و در این هنگام به همراه ملیون همچون شهید مدرس که دولت مهاجر را تشکیل داده بودند، به کرمانشاه رفت و در سن ۲۲ سالگی به اسلامبول سفر کرد. ۳

در آن شهر، اپرای «رستاخیز شهر یاران ایران» را به نمایش گذاشت که این منظومه اثر مشاهدات او از ویرانه‌های مدائن هنگام عبور از بغداد و موصل به استانبول بود. سپس در ۱۲۹۶ در همان شهر قصیده «نوروزنامه» را سرود و منتشر کرد در پاییز ۱۲۹۷ ش به ایران بازگشت و مدتی در همدان ماند و سپس راهی تهران شد. ۴

در تهران، عشقی به صف پرشورترین مخالفان قرارداد ۱۹۱۹، پیوست و به تبلیغ و سخنرانی‌های تند پرداخت و از جمله به شرح زیر شعری تحت عنوان «به نام عشق وطن» سرود:

دیگر از تاریخ دنیا، نام ایران بست رخت

باغبان، زحمت مکش کز ریشه کردند این درخت

میهمانان و ثوق الدوله، خونخوارند سخت

ای خدا با خون ما این میهمانی می کند. ۵

در پی این اعتراض‌ها و چامه‌سرای‌ها بود که حسن و ثوق در تابستان ۱۲۹۸ عشقی را به همراه جمعی از مخالفان قرارداد به زندان انداخت. عشقی از زندان نظمیته تهران، در قلعهک قصیده «این عید عزاست» را سرود و اندکی بعد از حبس آزاد شد و راهی اصفهان گشت. ۶

عشقی در اصفهان «نمایشنامه رستاخیز» و سپس نمایشنامه «حلواء الفقراء» را به نمایش گذاشت. ۷

به دنبال کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ / ۱۳ جمادی‌الثانی ۱۳۳۹ عشقی ابتدا به تصور این که افرادی که به اصطلاح قیام کرده‌اند، وطن‌خواه و ملی می‌باشند نوشته‌ها و اشعاری در مدح سیدضیاء سرود. ۸ ولی بعداً با ماهیت بیگانه‌پرست کودتاگران آشنا شد.

عشقی در ۱۳۰۰ روزنامه قرن بیستم را با صاحب امتیازی خودش و مدیرمسئولی عباس اسکندری در تهران تاسیس کرد. و در ۱۶ اردیبهشت ۱۳۰۰ نخستین شماره آن را به چاپ رسانید. روزنامه قرن بیستم بیشتر مقالات تند و اشعار انقلابی و انتقادی عشقی را در بر می‌گرفت که بارها از طرف هیات حاکمه توقیف و تعطیل گردید.

این روزنامه جمعا ۳ دوره به چاپ رسید. دوره اول چهار شماره، دوره دوم هیجده شماره که با نوشته‌ها و اشعار کوبنده سیاسی و برضد انگلیس و قوام‌السلطنه توقیف شد و دوره سوم یک شماره در هفتم تیر ۱۳۰۳ که به قتل عشقی انجامید. ۹

در اوایل سال ۱۳۴۱ قمری / ۳ آبان ۱۳۰۲ رضاخان به نخست‌وزیری رسید و در سال ۱۳۰۲ نغمه جمهوری‌خواهی را ساز کرد. در این هنگام، عشقی به جبهه اقلیت مخالف جمهوری در مجلس به رهبری مدرس پیوست ۱۰ و در سومین دوره از چاپ روزنامه‌اش در مقاله‌ای با عنوان جمهوری قلابی به رضاخان و جمهوریت او تاخت و در یک کاریکاتور، وی را مردی غضب‌آلود که مظهر جمهوری است تحت عنوان جمبول خوانده و شعری با مطلع «هی هی جبلی قم قم جمهوری اجباری بم‌بم» را پایین آن کاریکاتور درج کرد.

پس از انتشار این مقاله عشقی به دستور محمد درگاهی رئیس شهرداری وقت ترور شد. قاتل او ابوالقاسم خان ضیاءالسلطانی از خانواده بهمنی بود که توسط درگاهی اجیر شده بود. ۱۱

اشعار عشقی تحت عنوان «جمهوری سوار»، «مظهر جمهوری» و «نوحه جمهوری» در مخالفت با رضاخان سروده و به چاپ

ملک الشعرای بهار به او «اولین مقتول ما» لقب داد و منظور بهار از این عنوان در مبارزه برای مهار زدن بر جاه‌طلبی‌ها و زیاده‌خواهی‌های رضاخان سردار سپه در اوایل دهه ۱۳۰۰ بود. اما در نگاه به گذشته، شاید عشقی نخستین قربانی یا دست‌کم نخستین قربانی مشهور سلطنت ۵۳ ساله آخرین خاندان شاهی ایران هم به شمار برود. ۱۳

جنازه شاعر جوان از خیابان شاه‌آباد تشییع و در ابن‌بابویه به خاک سپرده شد. ۱۴

پی‌نوشت‌ها:

۱. جعفر مهدی‌نیا، قتل‌های سیاسی و تاریخی ۳۰ قرن ایران، ۲/۲۳۳. سید هادی حائری، سده میلاد میرزاده عشقی، ص ۸ ۳.
۲. جعفر مهدی‌نیا، همان ۴. جعفر مهدی‌نیا، همان، ص ۲۳۴. ۵. محمد قائد، میرزاده عشقی، طرح نو، تهران، ۱۳۷۷، ص ۴۴ ۶.
۳. همان، ص ۴۵. ۷. سید هادی حائری، سده میلاد میرزاده عشقی، ص ۲۵ ۸. همان ۹. همان ص ۳۵ ۱۰. برگزیده شاعران معاصر ایران، میرزاده عشقی، صص ۱۸ ۱۹ ۱۱. محمد قائد، میرزاده عشقی، ص ۱۳ - ۱۲. سید هادی حائری؛ همان، صص ۳۶ - ۳۵ ۱۳.
۴. محمد قائد، همان ۱۴. همان ص .

منبع: جام جم آنلاین

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۷۶۲۰/اولین-مقتول>